

практики та діяльності органів державної влади. Вплив ЄСПЛ є особливо важливим в умовах воєнного стану, коли виникає необхідність забезпечити баланс між захистом прав людини та заходами, необхідними для захисту національної безпеки. Подальші реформи в Україні, включаючи конституційну та судову, мають сприяти більш глибокому впровадженню практики ЄСПЛ в законодавчий і судовий процес, що є важливим кроком на шляху до євроінтеграції та розбудови правової держави, де права і свободи кожної людини є найвищою цінністю.

Література

1. Волік В.В., Шамара Р.П. Вплив практики Європейського суду з прав людини на правозастосовну діяльність в Україні: сучасний стан та перспективи. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право.* 2024. Вип. 28. С. 20-27.
2. Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на правозастосовну діяльність в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 5. С. 10-14.
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
4. Лупу Ю.Д. Вплив правових висновків Європейського суду з прав людини на формування судової практики в Україні. *Приватне та публічне право.* 2023. Вип. 2. С. 38–43.
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19 лют. 2020 р. у справі № 520/15025/16-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87951282>.
6. Права людини та конвенційні зобов'язання в умовах війни: судді ВС долучилися до міжнародного форуму з практики ЄСПЛ. Верховний Суд. 13.12.2023. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1530516/>.
7. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: наук.-метод. посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 128 с.

УДК 340.1(043.2)

Мазуренко Е.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Швачка В.Ю., к.ю.н., доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОТВОРЧОСТІ ТА ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ НА ПЕРЕХІДНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Перехідні суспільства, які перебувають на етапі трансформації від

одного державного режиму до іншого, стикаються з унікальними викликами у процесі правотворчості та правозастосування. Ці процеси не лише відображають технічні чи юридичні аспекти, але й мають глибокий філософський вимір, оскільки стосуються питань справедливості, моралі, легітимності влади та суспільного консенсусу. У таких суспільствах, де старі інститути втрачають авторитет, а нові ще не сформувалися, виникають складні етичні та онтологічні дилеми.

Перехідне суспільство характеризується нестабільністю інституційних структур, зміною цінностей і норм, а також конфліктом між старими та новими правовими парадигмами. Як зазначає Ю. Габермас, у таких суспільствах часто відсутній консенсус щодо базових принципів справедливості, що ускладнює функціонування правової системи [1]. Перехід може відбуватися внаслідок революцій, демократизації, деколонізації чи постконфліктного відновлення. Наприклад, пострадянські країни після розпаду СРСР зіткнулися з необхідністю одночасного створення ринкової економіки, демократичних інститутів і нової правової системи.

Інституційні та ціннісні зміни, що притаманні перехідним суспільствам мають значний вплив на процеси правотворчості та правозастосування.

Правотворчість у перехідних суспільствах є складним процесом, оскільки нові норми мають відповідати як міжнародним стандартам, так і національним традиціям.

Інша проблема пов'язана з темпоральним аспектом правотворчості. У перехідних суспільствах закони часто приймаються поспішно, щоб заповнити правовий вакуум, що може призводити до їхньої невідповідності реальним суспільним потребам. Ф. Гаск наголошував, що право має бути продуктом еволюційного розвитку, а не свавільним конструктором [2].

Крім того, правотворчість часто відображає боротьбу за владу між різними політичними силами. У таких умовах закони можуть сприйматися як інструмент домінування однієї групи над іншою, що підриває їхню моральну авторитетність.

Велика кількість проблем виникає і в процесі реалізації правових норм, що обумовлено невідповідністю правових норм реальному стану розвитку суспільних відносин та рівню правової культури та правової свідомості населення. Як приклад, у багатьох пострадянських країнах прийняття демократичних конституцій не призвело до реального верховенства права через корупцію, слабкість судової системи та низьку правову культуру.

Ще однією проблемою, що є характерною для перехідних суспільств є вибірковість правозастосування. Суди та правоохоронні органи часто перебувають під політичним тиском, що призводить до вибіркового

застосування закону. Як зазначає І. Кант, справжнє право вимагає універсальності та неупередженості [4]. Порушення цього принципу підриває довіру до правової системи та загострює соціальні конфлікти.

Як вже зазначалось, ефективність правозастосовчої діяльності залежить від рівня правосвідомості суспільства. У перехідних суспільствах, де стара правова культура руйнується, а нова ще не сформувалася, громадяни, як правило, мають нігілістичні настрої, що породжують не довіру до судової системи та ігнорування норми права, що потребує значної уваги до впровадження ефективних механізмів правової освіти та просвіти населення з метою формування високого рівня правової свідомості.

Не сприяє ефективній правозастосовчій діяльності і відсутність універсальності принципів справедливості в умовах ціннісного плюралізму, що притаманний перехідним суспільствам. Як зазначає А. Макінтайр, у відсутності єдиної моральної традиції судові рішення можуть сприйматися як несправедливі, навіть якщо вони юридично обґрунтовані [5].

Не допускається застосування принципу ретроспективної справедливості (*transitional justice*), що передбачає відповідальність за злочини минулого режиму, наприклад, через судові процеси чи люстрацію. Як підкреслює Дж. Ролз у своїй теорії справедливості, застосування права заднім числом може суперечити принципу верховенства права [6]. Як приклад, у посткомуністичних країнах судові переслідування представників старого режиму часто викликали звинувачення у вибіркового правосудді.

Як вірно зазначає Є.С. Дурнов, нагальною потребою перехідних держав є збалансування різних впливів на правотворчий процес за умови забезпечення необхідних фахових знань усіх суб'єктів правотворчості в процесі підготовки, розробки й експертизи різноманітних форм (джерел) права [3].

Вирішення означених проблем правотворчого та правозастосовчого процесів, що притаманні перехідним суспільствам, потребує комплексного підходу з метою розроблення та впровадження політико-правової реформи, основним завданням якої буде поступове формування та розвиток національної правової системи відповідно до визначеної правової політики держави. Водночас визначення правової політики держави повинно враховувати складність трансформаційних процесів суспільства, що обумовлені історичними та національними особливостями, рівнем його правової свідомості та правової культури.

Література

1. Габермас Ю. Між фактами і нормами: до дискурсивної теорії права і демократії. Київ: Всесвіт, 2005. 392 с.
2. Гаєк Ф. Право, законодавство і свобода. Київ: Сфера, 2000. 320 с.

3. Дурнов Є.С. Судова правотворчість в умовах перехідного суспільства: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права* Випуск 5, том 1, 2020. С. 10-15.

4. Кант І. *Метафізика моралі*. Київ: Юніверс, 2003. 248 с.

5. Макінтайр А. *Після чесноти: дослідження з теорії моралі*. Київ: Дух і Літера, 2002. 384 с.

6. Ролз Дж. *Теорія справедливості*. Київ: Основи, 2001. 536 с.

7. *Формування і розвиток правотворчості в умовах трансформації суспільства: монографія / за ред. д.філос.н., к.ю.н., професора, Заслуженого діяча науки і техніки України В.П. Плавича*. Одеса: Фенікс, 2018. 348 с.

УДК 340:37(043.2)

Наглюк К.О., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна
Науковий керівник: Козинець О.Г., к.і.н., доцент

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ

Сучасне суспільство неможливе без правосвідомих громадян, які розуміють свої права та обов'язки, дотримуються законів і сприяють зміцненню правопорядку. Одним із ключових інструментів формування правової культури є правове виховання, котре виступає важливою складовою освітнього та соціального процесу.

Правове виховання спрямоване на розвиток у людини правових знань, поваги до закону та активної громадянської позиції. Воно здійснюється через різні форми та методи, що враховують вікові та соціальні особливості особистості.

Зміст правового виховання полягає в роз'ясненні особі ключових аспектів цінності права та важливості дотримання правових норм як для гармонійного функціонування суспільства, так і для самої особи. Це процес цілеспрямованого та систематичного впливу на правосвідомість людини через комплекс правовиховних заходів, застосування відповідних методів і засобів, доступних суспільству. Правове виховання охоплює правову освіту громадян, різні форми популяризації правових знань, формування поваги до джерел права та сприяння усвідомленому дотриманню його норм [1, с. 102].

Правове виховання є ключовим фактором у формуванні правової культури особистості, оскільки забезпечує засвоєння правових норм, розвиток правосвідомості та відповідального ставлення до закону. Воно сприяє не лише розумінню прав і обов'язків, а й формуванню активної громадянської позиції та правомірної поведінки. Завдяки правовій освіті,